

**Oleh Pustovoit, Doctor of Sciences (Economics),
Leading Researcher**

*State Institution "Institute for Economics and Forecasting,
NAS of Ukraine"
Kyiv, Ukraine*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-222-7-8>

**SOME APPROACHES TO ACCELERATION
OF THE POST-WAR ECONOMIC RECOVERY
OF UKRAINE**

**ОКРЕМІ ПІДХОДИ
ДО ПРИСКОРЕННЯ ПОВОЄННОГО
ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**

Повоєнне економічне відновлення країн є предметом численних досліджень в сучасній науці [1]. Продовжуючи їх, можна стверджувати, що в Україні кризи 2014–2015 рр. та 2022 р. схожі тим, що поштовх для їх виникнення надала Російська Федерація. Однак для досягнення власних цілей вона використала кардинально різні засоби. Якщо в 2014–2015 рр. основним важелем руйнування ділової активності була обрана торгівельна війна, то в 2022 р. – окупаційна війна, фізичне знищення економічного потенціалу та примус до масштабної міграції населення.

Впродовж посткризового періоду 2016–2021 рр. в Україні обсяг виробництва досяг лише 85% рівня 2013 року. У зв'язку з цим виникає закономірне запитання: *скільки часу знадобиться для відновлення зруйнованої війною економіки?* На це питання однозначної відповіді немає, бо вона залежить від обраних шляхів повоєнного економічного розвитку.

При аналізі переваг та ризиків, які притаманні кожному шляху, варто враховувати досвід посткризового відновлення української економіки в 2016–2021 рр. Спираючись на нього, можна зробити

таке передбачення. Якщо буде поставлено за мету відтворення моделі довоєнної економіки зразка 2021 року, то можна очікувати, що після терміну відбудови фізично зруйнованого економічного потенціалу, знадобиться близько 4 років, щоб вийти на рівень 2021 р. та ще 3 роки, щоб досягти рівня 2013 р. У підсумку процес відтворення економіки до рівня 2013 року може тривати щонайменше 7–10 років. При цьому потрібно розуміти, що Україна «відновиться» як одна із найбідніших європейських країн, тому що впродовж зазначеного часу вони продовжать свій розвиток.

Зважаючи на достатньо тривалий період відбудови довоєнної економіки зразка 2021 р., є сенс шукати інші альтернативні шляхи її повоєнного відновлення. Кожний з них має передбачати швидкий розвиток певного набору галузей, які спроможні в середньо- та довгостроковій перспективі розширити виробництво товарів і послуг, збільшити доходи та витрати населення, підприємств і держави.

При обґрунтуванні вибору щодо того чи іншого набору галузей варто враховувати такі обставини. Зокрема, в 2016–2021 рр. середньорічний темп посткризового відновлення української економіки становив 1,9% [2]. Частково це можна пояснити тим, що галузі, які випускали товари і послуги для внутрішнього ринку, мали дещо обмежені можливості впливу на зростання економіки. Причому ці можливості істотно не збільшилися, незважаючи на те, що в 2016–2021 рр. частка внутрішньоорієнтованих галузей в структурі випуску товарів і послуг зросла з 75,0 до 80,5% [3].

Із наведеного випливає, що у повоєнний період галузі, які випускали товари і послуги для внутрішнього ринку, не зможуть автономно, без експортерів, згенерувати високі темпи зростання економіки та швидке її відновлення. Останні у передвоєнний період мали певні здобутки. Зокрема, в 2016–2021 рр. в Україні експорт товарів і послуг збільшився з 46,0 до 81,7 млрд дол. США, тобто до рівня передкризового 2013 р. Це принесло країні додаткові валютні надходження, але не вплинуло на темп її економічного зростання. Можна припустити, що однією з

основних причин цього був низький рівень технологічної складності товарного експорту порівняно з імпортом. Свідченням тому є такі факти.

У загальному вигляді порівняльну технологічну складність продукції економісти описують за допомогою індексу вартості одиниці продукції, тобто одиничної вартості – UV (unit value index). В економічній науці він використовується для оцінювання середньої вартості неоднорідних товарних одиниць, на яку можуть впливати зміни як у наборі товарів, так і в їх цінах [4]. Середню вартість одиниці експорту/імпорту країни зазвичай подають в доларах США за 1 кілограм ваги товарів певної групи j . Одиничну вартість експортної/імпоротної товарної групи певної країни описують за допомогою індексів UV_{ix} та UV_{im} . Економічний сенс їх порівняння базується на припущенні, що сировинна та напівфабрикати завжди будуть мати меншу одиничну вартість, ніж продукція з новими властивостями, що отримана в результаті їх перероблення, тобто з підвищеним рівнем технологічної складності.

У період посткризового відновлення 2016–2021 рр. в Україні середньорічний індекс вартості одиниці імпортованої продукції UV_{im} становив 0,78 дол. США/кг, а експортованої – UV_{ix} , – 0,31 дол. США/кг. З цього випливає, що технологічна складність імпорту була в 2,5 разу більшою, ніж українського товарного експорту. Доходи від продажу останнього не покривали валютні витрати на імпорт технологічно складнішої продукції. Це призвело до утворення від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами в межах 6,56–14,26 млрд дол. США [5], що зменшувало щорічні темпи зростання економіки. Така ситуація означала, що в Україні можливості зовнішнього ринку не використовувалися для прискорення зростання економіки.

Результати розрахунків свідчать, що, за незмінних інших умов, якби в 2021 р. одинична вартість вітчизняного товарного експорту становила не 0,42, а 0,45 дол. США/кг, то економічне зростання України, переважно за рахунок галузей, що орієнтовані на внутрішній ринок, могло б становити не 3,4, а 6,7%. З цього

виходить, що відновлення та розширення експорту продукції підвищеної технологічної складності є реальний шлях до скорочення термінів виходу вітчизняної економіки з кризового стану.

Наведений висновок породжує закономірне запитання: які в повоєнний період товарні групи підвищеної технологічної складності варто визнати пріоритетними, щоб спрямувати на відновлення їх виробництва обмежені ресурси держави та міжнародних програм післявоєнної реконструкції? Остаточної відповіді на нього поки що немає, тому що не відомо коли закінчиться війна, які руйнування та економічні збитки вона може завдати. Однак можна передбачити, що для визначення товарних груп, виробництво яких має стати пріоритетним у повоєнний період, доцільно використати такі критерії. Зокрема, ці групи товарів мають: 1) відрізнитися високою не ціною, а ціннісною (якісною) конкурентоспроможністю; 2) входити до 100 груп, світовий експорт яких є найбільшим; 3) мати вищу одиничну вартість і відповідно технологічну складність порівняно з аналогами, що імпортуються до України.

Використання зазначених критеріїв дало змогу виявити, що в повоєнний період обмежені ресурси держави та міжнародних програм післявоєнної реконструкції доцільно спрямувати в тому числі на відновлення експорту таких товарних груп підвищеної технологічної складності: двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни; частини літальних апаратів; електрообладнання звукове або візуальне сигналізаційне; турбіни на водяній парі та інші парові турбіни; проводи ізольовані, кабелі та інші ізольовані електричні провідники; яхти та інші плаваючі засоби; електронагрівальні прилади та апарати; судна, призначені для перевезення людей або вантажів, виробництво зброї та боєприпасів [6].

Висновки. Відновлення експорту конкурентоспроможних видів продукції підвищеної технологічної складності доцільно визнати одним із пріоритетних завдань повоєнної державної політики. Його вирішення дасть змогу скоротити термін виходу

вітчизняної економіки з кризового стану після війни. Проте цей напрям державної політики є бажаною, але недостатньою умовою для започаткування високих темпів зростання економіки у середньо- та довгостроковій перспективі. Це обумовлено тим, що до війни зазначені технологічно складніші товарні групи становили лише 4% загального товарного експорту. Вирішення проблеми переходу до прискореного зростання економіки потребує виводу на міжнародні ринки нових видів конкурентоспроможної продукції. Здійснити це можливо лише за умови залучення в економіку значних обсягів іноземних інвестицій, спрямованих на започаткування та розширення випуску товарів підвищеної технологічної складності.

Література:

1. Hoeffler A. Growth, aid and policies in countries recovering from war. *OECD Development Co-operation Working Paper*. 2012. No 1. 35 p. URL: <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/docs/WP1%20Growth%20Aid%20and%20Policies.pdf>.
2. Валовий внутрішній продукт / Gross domestic product. Державна служба статистики України. 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Зведені національні рахунки за 2012–2020 роки та 2021 рік. Державна служба статистики України. 2022. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. OECD. Unit value index. Glossary statistical terms. URL: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2810>.
5. Динаміка платіжного балансу України. Національний банк України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>.
6. Пустовойт О.В. Цінова та ціннісна конкурентоспроможність товарного експорту України. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 7–31.